

Vastaanottaja

kirjaamo.ym@gov.fi

Saamelaisen ilmastoneuvoston lausunto Suomen ennallistamissuunnitelmaluonnoksesta

Viite: Lausuntopyyntö VN/25123/2024-YM-313

Yleiset kommentit ennallistamissuunnitelmaluonnoksesta

Saamelainen ilmastoneuvosto keskittyy lausunnossaan saamelaisten kotiseutualueen tilanteeseen. Suurimmat uhat saamelaisten kotiseutualueen luontotyypeille ovat metsittyminen ja pensastuminen, sekä tulokaslajien leviäminen alueelle. Lisäksi osa alueen vanhoista metsistä on suojelemattomia, ja ne tulisi saada suojelun piiriin. Saamelaisten kotiseutualueella ennallistamistoimet poikkeavat muusta Suomesta, koska ennallistamisen suurin tarve johtuu ilmastomuutoksesta, ei metsäteollisuuden tai maatalouden toimista. Saamelainen ilmastoneuvosto pitää myönteisenä, että kansallisen ennallistamissuunnitelman luonnoksessa tunnistetaan saamelaisten kotiseutualueen erityisasema ja poronhoidon merkitys osana luonnon monimuotoisuuden turvaamista, ja että suunnitelman valmistelusta on käyty saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaiset neuvottelut. Ilmastoneuvosto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että tunturiluontotyyppejä koskeva toimenpidekokonaisuus (toimenpide 4) jää tässä vaiheessa hyvin yleisluontoiseksi: konkreettiset pinta-alatavoitteet ja toimenpiteiden yksityiskohdat on jätetty myöhempään valmisteluun, eikä toimenpiteisiin ole budjetoitu resursseja (taulukko 3). Tämän lisäksi useita tunturiekosysteemin kannalta keskeisiä osatekijöitä, kuten tunturikoivikot, tunturikankaat ja palsasuoit, ei mainita luonnoksessa lainkaan, vaikka niiden tila kytkeytyy suoraan sekä poronhoidon harjoittamisedellytyksiin että ilmastomuutoksen etenemiseen saamelaisten kotiseutualueella.

Saamelaisten kotiseutualueen talvet ovat lämmenneet jo 3–5 astetta viimeisen 60 vuoden aikana, ja lämpenemisen ennakoitaan jopa kaksin- tai kolminkertaistuvan vuosisadan loppuun mennessä käytetystä päästöskenaariosta riippuen. (Näkkäläjäarvi, K., Gregow, H., Ahonen, S.-J., Hautala, J., Jaakkola, J. K., Juntunen, S., Laurila, T. K. 2025. Ilmastomuutoksen nykyiset ja ennakoituvat vaikutukset saamelaiskulttuurille. PRESAAMI2-hankkeen loppuraportti). Tämä on suoraan sellaista "uusinta tieteellistä näyttöä", jota ennallistamisasetuksen 1 §:n mukaan tulisi hyödyntää, ja jonka puuttuminen tunturiluontotyyppien osalta on merkittävä tietopohjan puute.

Ilmastoneuvosto katsoo, että tutkimustieto ja saamelainen perinteinen tieto poronhoidon ja luontotyyppien vuorovaikutuksesta tulisi tuoda huomattavasti nykyistä järjestelmällisemmin osaksi suunnitelman tietopohjaa jo tässä vaiheessa, eikä vasta seuraavassa päivityksessä vuonna 2032. Esimerkkinä myönteisestä viranomaisten, tutkijoiden ja saamelaisten välisestä yhteistyöstä, jota voisi soveltaa myös ennallistamisessa, on prosessi, jossa Ruotsin saamelaiskäräjät, alueella olevat lääninhallitukset ja Ruotsin ilmatieteenlaitos (SMHI) ovat

vuodesta 2016 lähtien yhdessä saamelaiskylien kanssa laatineet ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelmia, joissa yhdistetään saamelaisten perinteistä tietoa tutkittuun tietoon. (Ruotsin saamelaiskäräjät 2025. Klimatanpassning samebyar. Saatavilla: <https://sametinget.se/1783>) Näin sopeutumissuunnitelmasta saadaan vaikuttava sen sijaan, että se jäisi yksittäiseksi kuulemiskierroksiksi horisontaalisten toimenpiteiden taustalla.

Suunnitelman mukaan saamelaisten kotiseutualueelle ei kohdisteta suoraan lainkaan resursseja eikä vaikuttavia toimenpiteitä, mikä tulee uudelleenarvioida. Suunnitelman vaikuttavuus uhkaa näin jäädä vähäiseksi. Usea suunnitelman toimenpide on esitetty toteutettavaksi viranhaltijatyönä, ja useissa kohdissa toimenpiteet ovat yleisellä tasolla, ja esimerkiksi kustannusvaikutuksia mainitaan arvioitavan erillisselvityksellä. Ennallistamisen toimenpiteet näyttävät näin siirtyvän tulevaisuuteen, jääden pahimmassa tapauksessa pelkiksi strategisiksi linjauksiksi. Lisäksi tulisi tarkastella ennallistamisen työkaluja; esimerkiksi suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmia ja luonnonvarasuunnitelmia ei mainita suunnitelmassa, vaikka poronhoitolain mukaiset hoito- ja käyttösuunnitelmat on tuotu esille toimenpiteenä. Saamelaisten kotiseutualueella Metsähallitus hallinnoi n. 90 % maa- ja vesialasta, ja alueesta on eri tavoin suojeltua n. 80 %, Metsähallituksen toiminta ja sille asetetut velvoitteet käytännössä siis ratkaisevat ennallistamissuunnitelman toimeenpanon saamelaisten kotiseutualueella.

Suunnitelmassa esitetään, että ennallistamissuunnitelman toimeenpanon ja ennallistamistoimien tarkennukset ja priorisointi saamelaisten kotiseutualueella tehdään yhdessä saamelaiskäräjien kanssa. Saamelainen ilmastoneuvosto esittää, että ennallistamissuunnitelman toimeenpanossa ja sen päivityksessä huomioidaan myös Suomen tiedepaneelien, erityisesti ilmastopaneelin, luontopaneelin ja saamelaisen ilmastoneuvoston, tuottama tietopohja.

Ennallistamissuunnitelmaluonnoksessa tunnistamme hyväksi saamelaisten kotiseutualueen erityisaseman ja poronhoidon merkityksen tunnistamisen sekä pyrkimyksen sujuvoittaa yksittäisten hankkeiden vaikutusten arviointia horisontaalisella suunnittelulla. Konkreettinen sisältö näiden osalta on vielä hyvin yleisluontoista. Koska varsinaiset pinta-alatavoitteet ja toimenpiteiden yksityiskohdat on jätetty myöhempään valmisteluun, on riskinä, että horisontaalisten toimenpiteiden taso jää vaillinaiseksi, jos tässä vaiheessa ei edellytetä konkreettisempia sitoumuksia.

Yksityiskohtaiset huomiot suunnitelmaan:

Toimenpide 4: Tunturiluontotyyppien tilan parantaminen (s. 19)

Tunturikankaat - luontotyyppille ei aseteta ennallistamistavoitetta, vaan asia siirretään suunnitelman seuraaviin päivityksiin. Tunturikankaat ovat yksi luontodirektiivin suojelema luontotyyppi. Tunturikankaita uhkaa metsittyminen ja pensastuminen ilmastomuutoksen seurauksena. Saamelaisten kotiseutualueen eteläosissa mänty on levinnyt jo tunturipaljakalle, ja männyn taimia tavataan tunturialueilta aivan Suomen pohjoisosissa. Saamelaisen ilmastoneuvoston perinteisen tiedon haltijoille järjestämissä työpajoissa on tullut esiin, että männyn leviämisen hillitseminen olisi pitänyt aloittaa jo aikaa

sitten, sillä mäntyjen määrä avotuntureilla on monin paikoin jo karannut kontrollin ulkopuolelle, eikä leviämisen torjuminen enää onnistu käsin (männyntaimen kitkeminen ei ole riittävää, kun taimien määrä on suuri) (Saami-Indi-hanke, <https://saamelainenilmastoneuvosto.fi/julkaisut/ramadat1/>). Nykyarvion mukaan nämä taimet tulevat kasvamaan metsiksi ja täten tunturikankaat häviävät. (Lagergren F et al. 2025. Kilometre-scale simulations over Fennoscandia reveal a large loss of tundra due to climate warming. *Biogeosciences* 21, 1093–1116.) Metsittyminen ei uhkaa vain luontoarvoja, vaan myös saamelaiskulttuurin harjoittamista, maisema-arvoja ja maisemasta riippuvaisia elinkeinoja, kuten matkailua. Siksi on erityisen huolestuttavaa, että metsittymisen hillintää ei lasketa mukaan suunniteltuihin ennallistamistoimiin, eikä sen kohtaamiseen ole osoitettu lisäresursseja. Metsittymistä ei nykyisin hillitä lainkaan luonnonhoidollisten toimenpiteiden avulla. Metsittymisen vaikutukset luonnonsuojeluarvoihin ovat merkittävät, sillä saamelaisten kotiseutualueesta noin 80 % on eri tavoin suojeltua. Toimenpiteitä metsittymisen hillitsemiseksi on esitetty eri tutkimushankkeissa.

Toinen tunturikankaita uhkaava muutos on kasvillisuuden yksipuolistuminen; erityisesti variksenmarjan on havaittu leviävän tunturikankailla koko Fennoskandian alueella ja valtaavan alaa muulta kasvillisuudelta (Bråthen KA et al. 2024. Changing species dominance patterns of Boreal-Arctic heathlands: evidence of biotic homogenization. *Ecography*, e07116; Maliniemi T et al. 2025. Long-term homogenization of Fennoscandian heathland and tundra vegetation is connected to the expansion of an allelopathic dwarf shrub. *Ecography*, e07921). Porojen laidunnuksella ei ole havaittu olevan suurta merkitystä tähän lämpenemisen tuomaan trendiin. Tuomi, M.W., Utsi, T.A., Yoccoz, N.G. et al. 2024. The increase of an allelopathic and unpalatable plant undermines reindeer pasture quality and current management in the Norwegian tundra. *Commun Earth Environ* 5, 414) Variksenmarjan runsastuminen vaikuttaa porojen saatavilla olevaan ravintoon, sillä varjostaessaan maata se luo otollisemmat kasvuolosuhteet sammalelle jäkälän sijaan ja heikentää poroille talvisin kriittisiä jäkälälaitumia. (Tonteri, T., Hallikainen, V., Merilä, P., Miina, J., Rautio, P. & Salemaa, M. et al. 2022. Response of ground macrolichens to site factors, co-existing plants and forestry in boreal forests. *Applied Vegetation Science*, 25, e12690.) Koska ilmaston lämpeneminen rajoittaa porojen ravinnonsaantia monella muullakin tapaa, on valitettavaa, että toimia kasvillisuusmuutosten hillintään ei suunnitella.

Suunnitelmassa tunturiluontotyyppien tilan heikkenemisen syiksi on identifioitu porojen laidunnuspaine, kilpaileva maankäyttö ja ilmastonmuutos. Tekstissä on tuotu esille nyt vain porojen laidunnuksen kielteinen vaikutus tunturiluontotyyppeihin. Porojen kesäaikainen laidunnus voi kuitenkin hillitä tehokkaasti tunturikoivun leviämistä tunturikankaille ja lehtomaisissa tunturikoivikoissa ja tunturikoivulehdoissa laidunnuksella on positiivinen, lajistoa monipuolistava vaikutus (Tammilehto ym. 2024, Ylä-Lapin kaukokartoitus. Osa II. <https://julkaisut.metsa.fi/julkaisu/yla-lapin-luonnon-kaukokartoitus-projektin-loppuraportti-osa-1-aineistot-ja-menetelmat/>).

Etenkin paljakka-alueiden odotetaan kasvavan umpeen pensaikon ja havupuiden edetessä puuttomille alueille. Porojen laidunnus kesäaikaan voi estää ja hidastaa tätä kehitystä ja siten hillitä ilmaston lämpenemistä, koska talvisin avoimet tunturialueet heijastavat tehokkaammin lämpösäteilyä takaisin ilmakehään (Cohen. J, Pulliainen J., Ménard, C. B.,

Johansen, B., Oksanen L., Luoju, K, Ikonen, J. 2013. Effect of reindeer grazing on snowmelt, albedo and energy balance based on satellite data analyses. Remote Sensing of Environment 135: 107–117). Porojen systemaattinen paimennus pensastuville alueille kesän ja alkusyksyn aikana voisi olla ratkaisu hillitsemään nykyistä metsittymiskehitystä, mutta se vaatisi myös huomattavasti työvoimaa, resursointia, kilpailevien maankäyttömuotojen rajoittamista alueella ja aikaa, eikä menetelmä tällä hetkellä ole käytössä.

Toimenpiteenä suunnitelmassa esitetään poronhoitolain mukaisia hoito- ja käyttösuunnitelmia parantamaan mm. tunturiluonnon tilaa. Poronhoitolain 40 a §:n mukaan hoito- ja käyttösuunnitelmat laaditaan paliskuntien toimesta, eivätkä ympäristötietoa tuottavat viranomaiset osallistu valmisteluun. Lapin elinvoimakeskuksen tehtävänä on arvioida, onko suunnitelma riittävä. Mikäli paliskuntien hoito- ja käyttösuunnitelmia halutaan kehittää tukemaan ennallistamistoimia, paliskunnilla tulee olla tukena viimeisin tieto paliskunnan ympäristön tilasta ja keinoista, joilla ennallistamista voidaan tukea, sekä riittävät resurssit näiden toteuttamiseen. Ennallistamissuunnitelmassa esitetyt toimenpiteet ovat toteavia, ja poronhoidon hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen kuuluu paliskuntien toimivaltaan ja poronhoitolain velvoitteiden noudattamiseen, eikä poronhoitolaille toteuteta luonnonsuojelulain velvoitteita eikä paliskunnille voi siirtää viranomaisten tehtäviin kuuluvia ennallistamistoimenpiteitä. Näillä ei voi vaikuttaa ennallistamissuunnitelman toimeenpanoon ilman resursointia ja yhteistyötä paliskuntien kanssa.

Ennallistamissuunnitelmassa tulisi nimenomaisesti kehittää uusia ja vaikuttavia toimenpiteitä, eikä vain todeta muun lainsäädännön velvoitteita. Saamelainen ilmastoneuvosto esittääkin, että ennallistamissuunnitelmaan otetaan mukaan toimenpiteet tunturikankaiden ennallistamiseksi, eikä toimeenpanoa siirretä tuleviin suunnitelmiin.

Ennallistamissuunnitelmaluonnoksen tekstissä puhutaan porojen ohjailun vaikeutumisesta, oikeampi termi on porojen paimentaminen.

Ennallistamissuunnitelman toimenpiteissä esitetään mm seuraavaa: Porotalouden kehittämisessä huomioidaan konkreettiset toimenpiteet, joilla voidaan parantaa tunturiluontotyyppien tilaa erityisesti vähentämällä porojen laidunpainetta sekä vahvistetaan saamelaisen poronhoidon toimintaedellytyksiä. Jos ennallistamissuunnitelmassakaan ei huomioida konkreettisia toimenpiteitä, joilla voidaan parantaa tunturiluontotyyppien tilaa, niin miten käytännössä poronhoidon kehittämisessä näitä toimenpiteitä voidaan saavuttaa? Lisäksi toimenpiteissä tulee ratkaista, miten voidaan sekä vähentää porojen laidunnuspainetta että samanaikaisesti vahvistaa saamelaisen poronhoidon toimintaedellytyksiä, koska se edellyttää tukijärjestelmän uudistamista. Tutkimustiedon perusteella porojen määrän vähentäminen voi parantaa jäkäläkankaiden tilaa, mutta porojen määrän vähentämisellä ei voi hillitä metsittymistä ja pensastumista, sammaloitumista eikä kasvillisuuden yksipuolistumista, jotka heikentävät jäkäläkankaiden tilaa. Saamelaisen perinteisen tiedon haltijoiden mukaan jäkälä ei uusiudu samalla tavoin kuin ennen, ei edes alueille, jossa porot eivät laidunna (Näkkäläjärvi, K., Gregow, H., Ahonen, S-J., Hautala, J., Jaakkola, J. K., Juntunen, S., Laurila, T. K. 2025. Ilmastomuutoksen nykyiset ja ennakoituvat vaikutukset saamelaiskulttuurille. PRESAMI2-hankkeen loppuraportti). Saamelainen

ilmastoneuvosto korostaa, että ennallistamissuunnitelman tulee perustua tutkittuun tietoon ja toimenpiteiden on oltava sellaisia, että niillä voidaan saavuttaa ennallistamista tukevia tavoitteita.

Suunnitelmassa mainitaan tarve huomioida kullanhuuhdonnan vaikutukset Pohjois-Suomen virtavesiluontotyyppisiin ja lajeihin, erityisesti raakun (jokihelmisimpukan) elinympäristöihin, mutta varsinaisia ennallistamistoimenpiteitä ei esitetä. Koneellinen kullankaivu vaikuttaa kielteisesti myös kalakantoihin, saamelaiseen kulttuurimuotoon kuuluvaan kalastuskulttuuriin ja veden laatuun, virtaamaan sekä poronhoitoon. Ennallistamissuunnitelman tulisi toteamisen lisäksi esittää toimenpiteitä virtavesiluontotyyppien ennallistamiseksi kullanhuuhdonta-alueella.

Kommentit luontotyyppien ja lajien tilan parantamisen tavoitteisiin (artiklan 4 tavoitteisiin vastaaminen) / Materiaali: ennallistamissuunnitelman yhteenveto (luku 3)

Kaikkien metsäluontotyyppien jättäminen pois ennallistamissuunnitelmaluonnoksesta tässä vaiheessa tekee luonnoksesta keskeneräisen. Boreaalisten luonnonmetsien määrittelyyn liittyvät neuvottelutavoitteet eivät olisi estäneet tunturikoivumetsien sisällyttämistä jo nyt lausuttavana olevaan luonnoksen tavoitteisiin. Tunturikoivikot on arvioitu Suomessa uhanalaisiksi ja ne ovat sekä ekologisesti että saamelaiselinkeinojen kannalta erittäin merkittävä luontotyyppi.

Asiakirjassa todetaan kahdesti, että metsäluontotyyppien pinta-aloja ei ilmoiteta tässä luonnosversiossa lainkaan (s. 8, luku 4.6), koska niistä on vielä käytävä neuvotteluja komission kanssa. Tunturikoivikko on kuitenkin metsäisen ja tunturiluontotyyppien välimuoto ja se ei myöskään sisälly "arosten, nummien ja pensaikkojen" -luontotyyppiryhmään (jonka todetaan sisältävän "tunturikankaat ja -pajukot", s. 7), vaan se luokitellaan omana metsätyypinään. Tämä tarkoittaa, että lausuttavana olevassa luonnoksessa tunturikoivikko katoaa käytännössä molempien käsittelykokonaisuuksien väliin ilman, että sitä edes mainitaan tietopuutteena.

Ennallistamissuunnitelman luonnoksessa käsitellään suoluontotyyppisiä yleisellä tasolla (aapasuot, boreaaliset keidassuot, puustoiset suot, vaihettumis- ja rantasuot) ja niille on esitetty vuoden 2050 kansalliseksi ennallistamistavoitteeksi noin 30 % asetuksen edellyttämän 90 %:n sijaan. Palsasuota, joka on luontodirektiivin ensisijainen luontotyyppi (7320) ei kuitenkaan mainita luonnoksessa lainkaan, ei edes osana "kosteikot"-ryhmän kokonaispinta-alaa (Taulukko 1, s. 9).

Tämä on merkittävä puute kolmesta syystä:

1. Palsasuo on Suomen nopeimmin katoava luontotyyppi.

Palsasuot ovat Fennoskandian ainoita ikiroutamuodostumia, ja niiden häviämisenopeus on havaittu poikkeuksellisen nopeaksi. Itä-Suomen yliopiston pitkäaikaiseurannassa havaittiin palsojen pinta-alan pienentyneen yli 75 % vuosina 1959–2021 (Itä-Suomen yliopisto 2023, tiedote: "Palsojen häviäminen jatkuu nopeaa tahtia"). Vuoden 2023 kartoituksessa todettiin kolmasosan Ylä-Lapin palsoista hävinneen jo 1990-luvun tilanteeseen verrattuna, ja tuore Oulun yliopiston väitöstutkimus (Leppiniemi, O. 2025. Palsa mires of the Northern

Hemisphere: environmental characteristics, degradation, and morpho-ecological state. Oulun yliopisto) arvioi palsasoiden tarvitsemien olosuhteiden katoavan käytännössä kokonaan kuluvan vuosisadan aikana.

2. Palsasuon "ennallistaminen" ei ole rinnastettavissa muihin suotyypeihin Suomen ympäristökeskuksen mukaan palsojen sulaminen Ylä-Lapin soilla on "vääjäämätön muutos", jota ei suojelutoimin pystytä pysäyttämään. Toisin kuin ojitettujen soiden ennallistamisessa, kyse ei ole ihmisen aiheuttaman haitan korjaamisesta vaan ilmastonmuutoksen aiheuttamasta, palautumattomasta ilmiöstä (Suomen ympäristökeskus, tiedote "Suojelualuesuunnittelussa huomioitava ilmastonmuutoksen ja maankäytön vaikutukset"). Tämä tarkoittaa, että palsasoita ei voida käsitellä samalla logiikalla kuin muita ennallistamissuunnitelman suotyypejä, joissa tavoitteena on ojitusten tukkiminen tai vedenpinnan nosto. Sen sijaan tarvitaan:

- Systemaattista seuranta ja dokumentointia (mm. aktiivikerroksen paksuuden ja pinta-alan muutosten mittaaminen, kuten UEF:n ja Oulun yliopiston tutkimuksissa on jo tehty),
- Hydrologian turvaamista niillä jäljellä olevilla palsasoilla, joilla paikallinen vedenpinnan hallinta voi hidastaa sulamista,
- Tunnustusta siitä, että kyseessä on pysyvä luontotyyppimenetys, joka tulisi huomioida asetuksen 4 artiklan 13 kohdan joustomekanismeissa (heikentämättömyysvelvoitteen soveltamisessa) nimenomaisesti ylivoimaisena esteenä (asetuksen 4 artiklan 14 a kohta: luonnonkatastrofi/ilmastonmuutos), eikä vain hiljaisesti sivuutettuna.

3. Yhteys saamelaiskulttuuriin ja poronhoitoon

Palsasoiden sulaminen ei ole pelkkä luontotyyppikysymys, sillä ilmiöllä on myös suoria vaikutuksia vesistöjen laatuun ja saamelaisalueen kulttuuriperintöön. Palsat sisältävät poroille tärkeää ravintoa ja ne ovat tärkeitä hillan keräysalueita. Palsojen sulaminen/kuivuminen muuttaa maisemaa, kasvillisuutta ja sulaneet palsat voivat tehdä syviä railoja maaperään, jotka ovat vaarallisia sekä poroille että poronhoitajille. Palsojen sulaessa vapautuva kiintoainekas tummentaa ja rehevöittää alapuolisia vesistöjä Enontekiöllä, Inarissa ja Utsjoella. (Mustonen, T., Mustonen, K., Kirillov, J. et al. 2021. Community-based monitoring in the Ponoy River, Kola Peninsula (Russia): reflections on Atlantic salmon, pink salmon, Northern pike and weather/climate change. Polar Biol 44, 173–194.)

Tämä kytkeytyy suoraan myös artikla 9:ään (jokien ja vesistöjen ennallistaminen) sekä toimenpide 4:ään (tunturiluontotyypit, saamelaisen kotiseutualue), joten palsasoiden puuttuminen suunnitelmassa heikentää myös näiden kokonaisuuksien sisäistä johdonmukaisuutta.

Saamelainen ilmastoneuvosto esittää, että:

1. Palsasuo (7320) lisätään nimenomaisesti suoluontotyyppien käsittelyyn ja Taulukkoon 1 omana rivinään, sen sijaan että se katoaa "kosteikot"-ryhmän yhteislukuihin.
2. Suunnitelmassa tunnustetaan avoimesti, että palsasoiden osalta perinteinen ennallistamistavoite (pinta-alan palauttaminen) ei ole tieteellisen näytön valossa saavutettavissa, ja että toimenpiteiden painopiste tulee olla seurannassa, dokumentoinnissa ja jäljellä olevien esiintymien hydrologian turvaamisessa.

3. Palsasoiden häviäminen kirjataan selkeästi asetuksen 4 artiklan 13–14 kohtien mukaisena ilmastopakotteisena, ylivoimaisen esteen kaltaisena

ilmiönä, jotta se ei jää tulkinnanvaraiseksi tulevista raportoinneista komissiolle.

4. Palsasoiden seurantarake sisällytetään lukuun 4.8 (tietopuutteiden täydentäminen) osana suoluontotyyppien seurantakokonaisuutta hyödyntäen jo olemassa olevaa UEF:n ja Oulun yliopiston pitkäaikaissuranta-aineistoa.

***Kommentit jokien ennallistamistavoitteisiin (artiklan 9 tavoitteisiin vastaaminen) /
Materiaali: ennallistamissuunnitelman yhteenveto (luku 3)***

Saamelaisen kotiseutualueella kirkasvetiset ja vähäravinteiset järvet ovat ekosysteemeinä ainutlaatuisia ja herkkiä ympäristömuutoksille, ja karut ja kirkasvetiset järvet ovat yksi luontodirektiivin suojelema luontotyyppi. Pohjoisten järvien tila on heikentynyt viime vuosina ilmastomuutoksen ja lisääntyvän ihmistoiminnan seurauksena. Luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa Pohjois-Lapin järvet siirrettiin luokasta säilyvä luokkaan silmälläpidettävä. Lisääntynyt sadanta ja järvien jääpeitteisen ajan lyheneminen lisäävät pohjoisten järvien tummumista ja kiintoainekuormitusta, mikä voi johtaa muun muassa happikatoon järvien syvänteissä. Vaikutusten hallinta edellyttää metsäojitusten kartoittamista ja tukkimista sekä puroverkostojen kunnostamista alueilla, joilla maankäytön kuormitusta havaitaan. Metsittyminen ja pensastumiseen vaikuttaa myös vesistöihin, niiden hyödyntämiseen ja lisää vesistöjen rehevöitymistä lehtien tippuessa vesistöön, vaikuttaen koko ravintoketjuun.

Kommentit erityisesti luontotyyppiä ja lajitavoitteita (artikla 4) sekä jokien vapauttamista (artikla 9) tukeviin toimenpiteisiin / Materiaali: ennallistamissuunnitelman yhteenveto (luku 4)

Saamelainen ilmastoneuvosto kiinnittää huomiota siihen, että tunturikoivikot (mm. luontotyyppi Fennoskandian tunturikoivikko, 9040) puuttuvat luonnoksesta kokonaan. Luvussa 4 esitetyt toimenpiteet eivät käsittele tätä luontotyyppiä lainkaan, vaikka kyseessä on ekologisesti ja saamelaiselinkeinojen kannalta merkittävä metsän ja tunturin vaihtumisvyöhykkeen luontotyyppi.

Tunturikoivikon ennallistaminen on kiireellistä, sillä luontotyyppi on uhanalainen; varovaisimpienkin arvioiden mukaan 30 % nykyisistä tunturikoivikoista tulee katoamaan, vaikka toisaalta tunturikoivut leviävät lämpenevässä ilmastossa paljakkala-alueelle korvaten tuntikankaat. (Tammilehto, A., Saikkonen, A., Pääkkö, E., Tuominen, S., Mäkelä, K., Kokko, A., Härmä, P., Kallio, M., Heikkinen, M., Impiö, M., Törmä, M., Anttila, S. 2024. Ylä-Lapin luonnon kaukokartoitus – Projektin loppuraportti osa 2: Luontotyytit. Saatavilla: <https://julkaisut.metsa.fi/julkaisu/yla-lapin-luonnon-kaukokartoitus-projektin-loppuraportti-osa-2-luontotyytit/>) Syinä tunturikoivikon katoamiselle on männynrajan nousu sekä lisääntyneet mittarituhot. Porojen laidunnus heikentää tunturikoivujen uusiutumista mittarituhojen jälkeen. Mittarituhojen ja porojen laidunnuksen yhteisvaikutuksesta on muodostunut sekundääripaljakkaa, joka on porojen laidunnukselle ja poronhoidolle hyvä saamelaisen perinteisen tiedon haltijoiden mukaan (Saami-Indi-hanke, Näkkäläjärv, K., Gregow, H., Ahonen, S.-J., Hautala, J., Jaakkola, J. K., Juntunen, S., Laurila, T. K. 2025. Ilmastomuutoksen nykyiset ja ennakoitavat vaikutukset saamelaiskulttuurille. PRESAAMI2-hankkeen loppuraportti).

-Tunturikoivu on poroille tärkeä laidunnuskasvi, etenkin alkukesästä, kun niiden lehdissä on vähemmän puolustusyhdisteitä (Stark, S., Julkunen-

Tiitto, R. & Kumpula, J. Ecological role of reindeer summer browsing in the mountain birch (*Betula pubescens* ssp. *czerepanovii*) forests: effects on plant defense, litter decomposition, and soil nutrient cycling. *Oecologia* 151, 486–498 (2007).)

- Mittarituhojen ennakoidaan lisääntyvän leudomprien talvien myötä ja samalla porojen rooli tunturikoivikoiden ylläpitäjänä muuttuu. Kun terveessä tunturikoivikossa porot pitävät yllä metsän monirakenteisuutta ja monimuotoisuutta, mittarituhojen jälkeen porojen kesäaikainen laidunnuspaine samanaikaisesti hidastaa tai estää tunturikoivujen uusiutumista. Näin ollen mittarituhon ei pelkäästään muuta hetkittäistä laidunkapasiteettia vaan sen vaikutus on pysyvä. Ratkaisuksi on ehdotettu tunturikoivikoiden elpymisen mahdollistamista porolaidunnusta rajaamalla (aitaus), mutta kannusteita (tai resursseja) ehdotettuihin porolaidunnusta rajoittaviin muutoksiin ei ole. Ennallistamissuunnitelmassa tunturikoivikoiden suojelua tulee lähestyä kahdesta eri näkökulmasta: 1) ilmastomuutoksen tuomien kasvillisuusvaikutuksien (männyn leviämisen hillintä) hillintä ja estäminen ja 2) varautuminen ja ennakointi: porolaidunnuksen kehittäminen ja ohjaaminen, resursointi ja kilpailevan maankäytön ohjaaminen alueilla, joissa mittarituhon on tapahtunut tai tulee tapahtumaan.

Edellä lueteltujen tutkimustulosten valossa tunturikoivikoiden tila ei ole irrallinen kysymys, vaan kietoutuu suoraan siihen laidunpaineen säätelyyn ja kumulatiivisiin vaikutuksiin, joita toimenpide 4 muutoin käsittelee. Luontotyyppin puuttuminen tarkoittaa, että yksi keskeinen tunturiekosysteemin osatekijä jää ennallistamistoimien ulkopuolelle ilman perusteltua syytä.

Lisäksi saamelainen ilmastoneuvosto huomauttaa, että saamelaisen perinteisen tiedon haltijoiden mukaan tunturiluontotyyppien ennallistaminen ei voi perustua pelkkään suojeluun, vaan edellyttää porojen laiduntamisen aktiivista roolia osana ekosysteemiä.

Saamelainen ilmastoneuvosto esittää, että:

1. Tunturikoivikot lisätään ennallistamissuunnitelmaan ennen sen toimittamista komissiolle joko metsäluontotyyppien tai tunturiluontotyyppien kokonaisuuteen, sen sijaan että ne jäävät kummankin ulkopuolelle.
2. Tunturikoivikoiden tila- ja pinta-alatiedot sisällytetään 4 artiklan 9 kohdan mukaiseen tietopuutteiden täydentämiseen (vrt. toimenpiteet 41–42), ja suunnitelmaan kirjataan aikataulu tälle täydennykselle.
3. Toimenpide 4:ää täydennetään tunnistamalla tunturikoivikoiden ja poronhoidon kytkös tutkimusnäytön perusteella, ja asia otetaan osaksi jatkovalmistelua siten, että saamelaisen perinteinen tieto yhdistetään systemaattisesti luonnontieteelliseen tietoon esimerkiksi Ruotsin mallin kaltaisella pysyvällä yhteistyörakenteella, ei ainoastaan kertaluonteisilla neuvotteluilla.
4. Saamelaisen ilmastoneuvoston yhtenä tehtävänä on tuottaa tietopohjaa ilmastomuutoksen vaikutuksista saamelaiskulttuurille ja saamelaisen kotiseutualueelle ja

antaa lausuntoja tehtäviinsä kuuluvissa asioissa. Ennallistamisasetus ja sen toimeenpano kuuluvat saamelaisen ilmastoneuvoston tehtäväkenttään. Suunnitelmassa on nyt todettu, että saamelaisten kotiseutualuetta koskevat esitykset jatkovalmistellaan yhdessä saamelaiskäräjien kanssa. Saamelainen ilmastoneuvosto esittää, että ennallistamissuunnitelman toimeenpanossa ja päivittämisessä tehdään yhteistyötä myös saamelaisen ilmastoneuvoston kanssa.